

Erasmus+ Değişim Programı Kapsamında Yurt Dışına Giden Öğrencilerin Programa İlişkin Görüşleri*

Mehmet KÜÇÜKÇENE**
Sait AKBAŞLI***

Atf için:

Küçükçene, M. ve Akbaşlı, S. (2021). Erasmus+ değişim programı kapsamında yurt dışına giden öğrencilerin programa ilişkin görüşleri. *Journal of Qualitative Research in Education*, 26, 155-170. doi: 10.14689/enad.26.7

Öz: Bu araştırmanın amacı Erasmus+ değişim programı ile yurt dışına gidip gelmiş öğrencilerin Erasmus+ değişim programına ilişkin görüşlerini kendi yaşantıları çerçevesinde incelemektir. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden betimleyici fenomenoloji kullanılmıştır. Amaç doğrultusunda, 2016-2017 Öğretim yılında Erasmus+ değişim programı kapsamında yurt dışına bir ya da iki dönemliğine giden 14 öğrencinin cevaplamış olduğu açık uçlu görüşme formları içerik analizi ile çözümlenmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler *bilgi edinme ve başvuru süreci; yurtdışı süreci; katkı, beklenti ve öneriler* olmak üzere üç tema altında ele alınmıştır. Görüşler çerçevesinde, programın daha sağlıklı yürütülmesi için koordinatörlüklerin öğrenci ile etkileşimi en üst seviyede tutması önem arz etmektedir. Bununla birlikte, üniversitelerde öğrencilere yönelik değişim programı hakkında bilgilendirme toplantılarının yapılması ve bu toplantılarda Erasmus+ değişim programına katılan akranlara da söz hakkı verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erasmus+ programı, uluslararasılaşma, yükseköğretimde hareketlilik

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 02.05.2020
Düzeltilme Tarihi: 20.11.2020
Kabul Tarihi: 04.01.2021

© 2021 ANI Yayıncılık. Tüm hakları saklıdır.

* Bu çalışma, 19-22 Haziran 2019 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen VIth International Eurasian Educational Research Congress / EJERCongress 2019'da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu Yazar: Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye. mehmetkucene@hotmail.com

*** Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, sakbasli@gmail.com

Giriş

Yükseköğretimde uluslararasılaşma hem akademik personel hem de öğrenciler için yeterli düzeyde kültürlerarası yetkinliğe ve etkinliğe ulaşmanın bir aracı haline gelmiştir. Farklı bir kültürel, politik ve ekonomik ortamda yaşama ve öğrenim deneyimi, öğrencilerin diğer ülkelerde yaşantılar kazanmasını sağlar ve gelecekteki kariyerleri için onları daha iyi hazırlar (Marcotte, Desroches ve Poupart, 2007). Uluslararasılaşma kapsamında, Türkiye ile birlikte 47 ülkenin dâhil olduğu Bologna süreci, Avrupa Yükseköğretim Alanı yaratmayı hedefleyen bir reform sürecidir. Bu reform hareketinin temel hedeflerinden bir tanesi “*öğrencilerin ve öğretim görevlilerinin hareketliliğini sağlamak ve yaygınlaştırmak*”tır (YÖK, 2017). Bu hareketliliği sağlayan programlardan Erasmus+ değişim programı, öğrenci ve öğretim üyelerinin uluslararası hareketliliğe ilgisi için önemli bir katalizör olarak tanımlanmaktadır (Jacobone ve Moro, 2015).

Öğrenci değişimi kapsamında birkaç yıl süren pilot aşamadan sonra, Erasmus değişim programı 1986'da Avrupa Komisyonu tarafından önerilmiş ve Haziran 1987'de uygulamaya konulmuştur. Takip eden yıllarda ise program sürekli olarak değişim ve gelişim göstermiştir. 1995'te bir dizi başka eğitim programı ile birlikte, Sokrates programına dâhil edilen Erasmus değişim programı 2007'den beri Hayat Boyu Öğrenme Programının bir parçası haline gelmiştir (Vossensteyn, Beerkens, Cremonini, Besançon, Focken, Leurs ve de Wit, 2010). Hayat boyu öğrenmenin, zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde sosyal, kültürel ve teknolojik olarak yeniliklere açık olma ve uyum sağlama amacı göz önünde bulundurulduğunda Erasmus+ değişim programının öğrenciler ve toplum nazarındaki potansiyel faydaları göz ardı edilemez.

Erasmus değişim programı 1987'de başlamış ve Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nın temellerini uygulayan ve Bologna Sürecinin kalbinde yatan ilk girişimlerden biri olmuştur (González, Mesanza ve Mariel, 2011). Avrupalı öğrencileri, gittikçe artan bir ulus ötesi ekonomide çalışmaya hazırlamanın yanında, Erasmus değişim programı başlangıcından itibaren Avrupa Komisyonu tarafından “bir Avrupa bilincini oluşturmayı” amaçlayan “sivil” bir alıştırmaya olarak da tanıtılmıştır (Papatsiba, 2006; akt., Mitchell, 2012). Erasmus+ değişim programının, Bologna süreci bünyesinde Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturma amacının gerçekleştirilmesine ivme kazandırdığı yorumu yapılabilir. Türkiye'de ise Erasmus değişim programına, öğrenciler ve akademisyenler tarafından 2004 yılı itibari ile katılım gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Eurydice, 2010; akt., Sağlam, Özüdoğru ve Çıray, 2011).

Erasmus+ değişim programı, üniversite öğrencilerine başka bir üniversitedeki eğitim, araştırma, sanat-kültür vb. alanındaki olanaklardan yararlanılmasını ve bu üniversitedeki atmosferin teneffüs edilmesini sağlamaktadır (Ortaş, 2008). Ayrıca, Erasmus+ değişim programı öğrencilerinin kendilerini başka bir Avrupa ülkesi ve kültürüyle tanıştırmalarına yardımcı olmaktadır. Aynı şekilde, yabancı dil becerilerini ve özellikle de ev sahibi ülke dilindeki yeterliliklerini geliştirmelerinin önünü açmaktadır (Sigalas, 2009). Jacobone ve Moro (2015) tarafından yapılan bir araştırma, Erasmus+ programına katılan öğrencilerin, programın çıktısı olarak en yüksek biçtiği değerlerin kültürel gelişim, kişisel gelişim ve gidilen ülkedeki dil becerilerinin geliştirilmesi şeklinde

olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, Erasmus+ değişim programının sosyal, kültürel ve akademik boyutta öğrencilere katkılar sunduğu görülmektedir.

Erasmus+ değişim programı, Avrupa ülkelerinde öğrenim görmeyi teşvik etmede ve farklı Avrupa dillerinin öğrenilmesinde başarılı bir uygulama olarak görülmektedir (Teichler, 1996). Bu bağlamda, Erasmus+ değişim programının öğrenciler üzerinde bıraktığı izler önem taşımaktadır. Programa dair olumlu ve olumsuz öğrenci görüşleri, üniversitelerdeki bu program ile ilgili koordinasyon birimlerine bir tür geribildirim niteliğindedir.

Alanyazında Erasmus+ değişim programını çeşitli yönleriyle ele alınan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında öğrencilerin programa ilişkin memnuniyet düzeylerini (Yağcı, Ekinci, Burgaz, Kelecioğlu ve Ergene, 2007), programa ilişkin öğrenci farkındalık ve tutumlarını (Saban, Çenberci ve Çenberci, 2019), programın öğrenciler üzerindeki etkilerini (Önder ve Balcı, 2010), öğrencilerin gittikleri ülkedeki sınıf yönetimine ilişkin görüşlerini (Boyacı, 2011), programın kültürel boyutta diyalog ve etkileşim açısından değerlendirilmesini (Demir ve Demir, 2009), öğrencilerin süreçte karşılaştıkları sorunları (Ersoy, 2013) ele alan nicel çalışmalar bulunmaktadır.

Nicel araştırmaların yanı sıra nitel çalışmalar da bulunmaktadır. Erasmus değişim programında öğrencilerin yaşadığı sorunları ve sorun çözme yöntemlerini ele alan çalışmalar mevcuttur (Açıkgöz, Çatıkoğlu, Hephep ve Karaca, 2020; Çepni, Aydın ve Kılıncı, 2018; Yağcı, Çetin ve Turhan, 2013). Programa katılan öğrencilerin görüşlerini üniversite bazında inceleyen çalışmalar yer almaktadır (Adanır ve Susam, 2019; Özdem, 2013). Duman (2020) ise çalışmasını Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğrencilerinin Erasmus+ deneyimleri bağlamında sınırlandırmıştır. Özkan ve Mutdoğan (2018) nitel bir yaklaşım benimsedikleri çalışmalarında programın öğrenciler üzerindeki katkılarına odaklanmışlardır. Başka bir çalışma, Erasmus programına katılan Türk ve yabancı öğrencilerin programa ilişkin görüşlerini karşılaştırmalı olarak ele almıştır (Saritaş, 2011). Adıgüzel ise (2013) Erasmus değişim programına katılan öğrencilerin, Türkiye'deki gençlik politikalarına ilişkin görüşlerini incelemiştir. Belirtilen çalışmaların yanı sıra, Erasmus+ değişim programına ilişkin öğretim elemanlarının çeşitli bağlamlarda görüşlerini de inceleyen çalışmalar bulunmaktadır (Dinçer, Aslan ve Bayraktar, 2017; Kasalak, 2013; Kayalar, 2015; Kış ve Konan, 2012; Usta, Demirtaş ve Demir, 2013; Ünal, 2016).

Bu araştırmayı diğer araştırmalardan ayıran özelliği ise Erasmus+ değişim programını, bütüncül bir süreç olarak ele alarak öğrencilerin görüşlerine başvurusudur. Çalışmada, öğrenci görüşleri doğrultusunda, başvuru sürecinden programın tamamlanmasına kadar Erasmus+ değişim programı incelenmek amaçlanmaktadır. Araştırma sonucunda, programın öğrenciler için ne ifade ettiği, programın öğrencilere ne kattığı ve programda yetersiz olarak görülen hizmetlerin ayrıntılı bir şekilde ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Böylelikle, bir süreç olarak Erasmus+ değişim programının amacına ulaşması bağlamında çalışmanın önemli bulgular ortaya koyması beklenmektedir. Ayrıca, öğrencilerin yaşantısına ilişkin görüşlerinin programa katılmayı düşünen öğrenciler için bir rehber olması ön görülmektedir.

Çalışmada, nitel bir yaklaşımla Erasmus+ değişim programı ile yurt dışına gidip gelmiş öğrencilerin Erasmus+ değişim programına ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlerinin, program süreci kapsamındaki tecrübeleri ile detaylı bir şekilde ele alınması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Öğrenciler Erasmus+ değişim programına başvurmaya nasıl ve neden karar verdiler?
2. Öğrencilerin yurt dışında buldukları süreçte yaşadıkları zorluklar nelerdir?
3. Bu süreçte öğrencilere sağlanan imkânlar nelerdir?
4. Erasmus+ değişim programının öğrencilere sağladığı katkılar nelerdir?
5. Öğrencilerin bu programa katılmak isteyen diğer öğrencilere önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden betimleyici fenomenoloji (olgubilim) kullanılmıştır. Fenomenoloji araştırması bireylerin deneyimlerine odaklanmaktadır. Bireylerin kendi perspektiflerinden algı ve deneyimlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan fenomenoloji deseni (Ersoy, 2017), kişilerin edindiği tecrübeleri nasıl anlamlandırdıklarını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir (Merriam, 2013). Fenomenolojinin bir türü olan betimleyici fenomenoloji ise insanların algı ve deneyimlerini betimlemeyi amaçlamaktadır (Ersoy, 2017). Bu çalışmada ise Erasmus+ değişim programına katılan öğrencilerin bu süreçteki yaşantısını ortaya koyması ve kendi ifadeleri ile tecrübelerini yansıtması amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmada, ölçüt örnekleme ve kolay ulaşılabilir durum örnekleme birlikte kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede, çalışmanın problem durumu çerçevesinde örneklemin önceden belirlenen özellik ve niteliklere sahip olmasını gerektirmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Çalışmada temel ölçüt, katılımcıların son bir yıl içerisinde Erasmus+ değişim programı kapsamında yurt dışında bir üniversitede en az bir dönem öğrenim gören lisans öğrencisi olmasıdır. Çalışmaya hız ve pratiklik kazandırması açısından (Yıldırım ve Şimşek, 2018) kolay ulaşılabilir durum örneklemesine de başvurulmuştur. Böylelikle, ölçütlere uygun olarak 2016 – 2017 Öğretim yılında Kırıkkale Üniversitesi Dış İlişkiler Birimi Koordinatörlüğü aracılığı ile Erasmus+ değişim programı kapsamında yurt dışına bir ya da iki dönemliğine giden 47 öğrenciye e-posta adresleri aracılığı ile ulaşılmaya çalışılmış, 14 öğrenciden cevap alınmıştır. Sonuç olarak, çalışmanın katılımcılarını Erasmus+ değişim programına katılan 14 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 1.

Katılımcılara İlişkin Demografik Veriler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Bölüm/sınıf	Gidilen Ülke
K1	Kadın	22	Hukuk	İtalya
K2	Erkek	22	Makine Mühendisliği	Çek Cumhuriyeti
K3	Kadın	22	Uluslararası İlişkiler	Polonya
K4	Erkek	24	Fransızca Mütercim Tercümanlık	Fransa
K5	Erkek	21	Spor Yöneticiliği	Portekiz
K6	Kadın	24	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Çek Cumhuriyeti
K7	Kadın	21	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Makedonya
K8	Kadın	23	Hukuk	Polonya
K9	Erkek	22	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Polonya
K10	Kadın	23	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Çek Cumhuriyeti
K11	Kadın	24	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Polonya
K12	Erkek	24	Arapça Mütercim Tercümanlık	Polonya
K13	Kadın	23	Uluslararası İlişkiler	Polonya
K14	Erkek	30	Müzik	Macaristan

Katılımcıların sekizi kadın, altısı erkek olmak üzere yaşları 21 ve 30 arasında değişmektedir. Katılımcıların hepsi çeşitli fakülte ve bölümlerde lisans öğrenimine devam etmekte iken bu programa dahil olmuşlardır. Erasmus+ öğrencilerinin gittikleri ülkeler arasında Çek Cumhuriyeti, Fransa, İtalya, Makedonya, Polonya, Portekiz ve Macaristan yer almaktadır.

Veri Toplama Aracı ve Yöntemi

Araştırma verilerinin toplanması sürecinde, araştırmacılar tarafından yapılan alanyazın taraması sonucunda, açık uçlu görüşme formu oluşturulmuştur. Eğitim bilimleri alanında iki uzmanının görüşme formunu incelemesi sonucunda forma son hali verilmiştir. Kırıkkale Üniversitesi Dış İlişkiler Birimi Koordinatörlüğü'nden gerekli izinlerin alınması sonucu görüşme formu 2016 – 2017 Öğretim yılında Erasmus+ değişim programına katılan 47 öğrencinin e-posta adreslerine gönderilmiştir, 14 öğrenciden geri dönüş gerçekleşmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Erlanson, Harris, Skipper ve Allen'ın (1993) kavramsallaştırdığı, bilimsel bir araştırmada bulunması gereken geçerlik ve güvenilirlik ilkelerini, Yıldırım ve Şimşek (2018) nicel ve nitel araştırma bağlamına uyarlamıştır. Böylelikle, nitel araştırmalarda geçerliği inandırıcılık ve aktarılabilirlik (transfer edilebilirlik); güvenilirliği ise tutarlılık ve teyit edilebilirlik olarak ele almıştır. Nitel bir yaklaşımın benimsendiği bu çalışmada ise çeşitli geçerlik ve güvenilirlik yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışmada, öncelikle geçerlik ve güvenilirlik adına veri toplama ve analiz süreci detaylı olarak ele alınmıştır. Açık uçlu görüşme formu, eğitim bilimleri alan uzmanları

tarafından incelenmiş ve uzman görüşleri doğrultusunda görüşme formuna son hali verilmiştir. Bunun yanında, öğrencilerin bazı görüşleri doğrudan alıntılar ile sunulmuştur. Ayrıca, verilerin kodlanmasında görüş birliği dikkate alınmıştır. Araştırmacılar tarafından ayrı ayrı kodlama yapılmış ve kodlama sonrası görüş birliğine dayalı olarak temalar belirlenmiştir. Temaların belirlenmesinin ardından belirlenen kodlar araştırmacılar tarafından ayrı ayrı temalar altında gruplandırılmıştır. Sonrasında Güvenirlik = $\frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})} \times 100$ formülü (Miles ve Huberman, 1994) kullanılmış ve %84 oranında görüş birliği sağlanmıştır. Görüş ayrılığının olduğu kodlar, araştırmacılar tarafından müzakere edilmiş ve temalar altında yer bulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde, nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, verilerin içinde gizli kalmış kodları açığa çıkarmaya yarayan bir nitel analiz türüdür (Fraenkel ve Wallen, 2009). Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre, nitel veri analizi; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların yorumlanması olmak üzere dört temel adımdan oluşmaktadır. Bu çalışmada da bu süreçler izlenmiştir. Analiz sürecinde öncelikle, açık uçlu görüş formları için çözümlenmeler yapılmıştır. Çözümlenmeler sonrası, öğrencilerin cevapları doğrultusunda araştırmacılar tarafından ayrı ayrı kodlar oluşturulmuştur. Sonraki aşamada araştırmacılar tarafından tema belirleme çalışması yapılmıştır. Elde edilen temalar için ortak bir değerlendirme yapılarak temalar düzenlenmiş; belirlenen kodlar bu temalara göre gruplandırılmıştır. Bu kapsamda, elde edilen bulguları daha açık ve anlaşılır hale getirmek amacıyla bazı öğrencilerin görüşleri kendi cümleleri ile paylaşılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, katılımcılardan elde edilen veriler Şekil 1'de belirtildiği gibi *bilgi edinme ve başvuru süreci*; *yurtdışı süreci*; *katkı, beklenti ve öneriler* olmak üzere üç tema altında ele alınmıştır. *Bilgi ve başvuru sürecinde*, öğrencilerin Erasmus+ değişim programından nasıl haberdar oldukları; bu programa katılmaya neden ve nasıl karar verdikleri ile öğrencilerin başvuru sürecinde yaşadıkları zorluklara ve problemlere yer verilmiştir. *Yurtdışı süreci* bölümünde, öğrencilerin yurt dışında bulunduğu süreçte yaşadığı zorluklar ve öğrencilere sağlanan imkânlar hakkındaki bulgular etraflıca sunulmuştur. *Katkı, beklenti ve öneriler* bölümünde ise Erasmus+ değişim programının, öğrencilere akademik ve sosyal boyutta nasıl katkı sağladığı, öğrencilerin program hakkındaki genel beklentilerinin neler olduğu ve bu programa katılmak isteyen öğrencilere önerileri sunulmuştur.

Şekil 1.

Öğrencilerin Erasmus+ Değişim Programındaki Yaşantısına ait Temalar

Bilgi Edinme ve Başvuru Süreci

Erasmus+ değişim programına katılan öğrencilerin bu program hakkında bilgi edinme kanalları incelendiğinde; öğrencilerin özellikle merak duygusu ile araştırmaya koyularak internet ve sosyal medya aracılığıyla bu program hakkında bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Bunun yanında öğrenciler; özellikle başvuru dönemlerinde sıkça karşılaştıkları pano ilanlarından ve afişlerinden, öğretim üyelerinin tavsiyelerinden ve daha önce Erasmus+ değişim programına katılan akranlarından elde ettikleri bilgiler ile Erasmus+ değişim programından haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Bu noktada, bazı öğrencilerin doğrudan ifadeleri şu şekildedir:

Programdan kendi yaptığım araştırmalar ile haberdar oldum. K1; İlan panolarındaki afişlerden ve daha önce gitmiş olan arkadaşlarım yoluyla öğrendim K2; Erasmus değişim programından önce internet araştırmalarım daha sonra hocalarımdan tavsiye ve sözleri sayesinde haberdar oldum. K4; Daha önce Erasmus programına katılan arkadaşlarımdan öğrendim. K6; İnternet sitesinden Çift Anadal, Erasmus, Mevlana gibi programlara bakmam sonucunda, Erasmusu keşfettim. K10.

Üniversite öğrencileri, Erasmus+ değişim programına birçok farklı nedenden dolayı katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Başlıca neden ise yeniliğe açık olduklarını ifade eden öğrencilerin merak duygusu ile birlikte yurt dışı tecrübesi elde etmek istemeleri şeklinde ön plana çıkmaktadır. Yurt dışında, kendilerini sosyal ve akademik boyutta geliştirebileceklerini düşünen üniversite öğrencileri, yeni bir yabancı dil öğrenme ya da yabancı dilini geliştirme, yeni arkadaşlıklar edinme, farklı kültürler tanıma, tarihi ve turistik gezi yapma gibi çeşitli amaçlarla bu değişim programına başvurduklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada, bazı öğrencilerin doğrudan ifadeleri şu şekildedir:

...hem eğitim hayatımda hem de sosyal hayatımda bir kültürü tanıyıp dil öğrenmenin bana sağlayacağı katkılar sebebiyle programa katılmaya karar verdim. K1; ... farklı kültürlerin ve

hayatların yaşamlarını merak etmem ve yurtdışında yaşama isteğim ile Erasmus'a katılmaya karar verdim. K2; Kendimi farklı yönlerden geliştirebileceğimi düşündüğüm bu programa başvurmaya karar verdim. K7; İngilizceyi geliştirmek adına Erasmus Öğrenci Değişim Programına katılmaya karar verdim. K8

Programa katılmak için başvuru yapan ve katılmaya hak kazanan öğrencilerin bazıları, başvuru sürecinde Erasmus+ Koordinatörlüğünün yardımlarıyla birlikte çok fazla zorluk yaşamadığını belirtmiştir. Bazı öğrenciler ise çeşitli zorlukla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilere göre yaşadıkları en önemli zorluklar, başvuru süresinin uzun ve meşakkatli olmasından kaynaklanmaktadır. Başvuru sürecinde, Erasmus+ Koordinatörlüklerinin gerekli yardımları yapmadığı ve ilgisiz davrandığı taktirde vize alımı, ders protokolünün hazırlanması, gerekli evrakların zamanında hazırlanması, karşı üniversite ile iletişim kurma gibi konularda öğrencilerin zorluk yaşadıkları görülmüştür. Bu noktada, bazı öğrencilerin doğrudan ifadeleri şu şekildedir:

... okulla yapılan (neredeyse) tüm yazışmaları kendimiz gerçekleştirdiğimiz için tecrübesizlik ve bilgi eksikliği çok fazla panik ve masraf yapmama sebep oldu. K2; Erasmus'u kazandığım belli olduktan sonraki prosedürler oldukça zaman alıcı ve yorucuydu. K3; Belgelerin hazırlanırken çok ayrıntıların olması ve yoğunluktan ötürü gideceğimiz okulla iletişime geçmemiz uzun sürüyordu. K6; Evrak işleri inanılmaz uzun sürdü sürekli bir koşturmaca ve her şeyi sadece kendiniz yapmak zorundasınız. K11; Polonya'daki üniversiteden gerekli evrakları bir türlü alamamıştım uzun bir süre belgelerimi hazırlayamadım bu yüzden işlemlerim gecikti daha gideceğim bölümün hangi dersleri verdiğine dair bir liste bile elimize geçmedi K12

Yurtdışı Süreci

Erasmus+ değişim programı kapsamında yurt dışına giden öğrencilerin yaşadığı zorluklar; sosyal, akademik ve barınma - ulaşım boyutlarında ele alınmıştır. Öğrencilerin sosyal olarak yaşadığı zorluklar incelendiğinde, özellikle ilk aylarda yalnız kaldıklarını ve yabancı dil yetersizliğinden dolayı arkadaş edinmede zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında öğrenciler, kültürel (yaşam tarzı, din, gelenekler vs...) farklılıklardan dolayı zorluk çektiklerini hatta bu zorluğun bazı durumlarda sosyal dışlanma ve ırkçılık boyutuna ulaştığını ifade etmişlerdir. Bu tür zorluklardan bahseden öğrencilerin ikisi Polonya, diğerleri ise İtalya, Fransa, Portekiz Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'a giden öğrencilerdir. Bu zorlukların dışında öğrencilerin barınma ve ulaşım konusunda zorluk çekmedikleri ortaya çıkmıştır. Bu noktada, bazı öğrencilerin doğrudan ifadeleri şu şekildedir:

İtalyanlar yabancılarla arkadaş olmak istemiyor yalnızca selamlaşıp hal hatır sormakla sınırlı kalıyor. K1; Dil bilmeyen bazı arkadaşlarımla anlaşma zorluğu yaşadım bazen... K4; Aradaki kültür ve davranış farklılıklarından dolayı bazı sıkıntılar yaşadım. K5; Müslüman olduğumuz için bir kişi tarafından markette tam 3 kez hakarete uğradım. Bu sebepten ötürü bir süre markete çekinerek gittim. K6; Gittiğim şehrin küçük olması ve Türklerin sayısının fazla olması nedeniyle bariz bir şekilde ırkçılık yapıldı. K8; ...insanların kötü bakışlarına Maruz kaldım ... kısacası Türk bir Erasmus öğrencisinin Polonya'da yaşayabileceği en büyük sıkıntı ırkçılıktır. K12; ...Sadece yemekleri özlüyorsunuz. K14

Öğrencilerin yurt dışında gittikleri üniversitede yaşadıkları akademik boyuttaki zorluklar ele alındığında, başlıca zorlukların yabancı dil yetersizliğinden kaynaklandığı açıkça görülmektedir. Yabancı dilde kendilerini eksik gören öğrenciler için dersleri takip etmek zorlaşmış ve sınavlarda başarılı olamamışlardır. Ayrıca, bazı bölümlerin öğretim programında bulunan derslerin Türkiye'deki öğretim programından farklı olması öğrencilerin problem yaşamasına neden olmuştur. Yurt dışındaki bazı üniversitelerdeki öğretim üyelerinin Erasmus+ değişim programı kapsamında gelen öğrencilere akademik boyutta kolaylık sağlamaması da problemleri tetiklediğini göstermektedir. Bu noktada, bazı öğrencilerin doğrudan ifadeleri şu şekildedir:

Okul hem İtalyanca dil bilme şartı koşmayıp hem de biz oraya ulaştığımızda bize İtalyanca bilmediğimiz için aşağılayıcı tavırlar takındı. Learning Agreement formlarımız imzalanmadı. Okulun Erasmus koordinatörü bize çok problem yaşattı. K1; Orada dilbilim bölümünde kayıtlı olduğum için bazı dersler bana oldukça yabancı geldi ve geçemediğim dersler oldu. K5; Aldığımız dersler Türkiye'deki derslerimizle alakasız olduğu için ilk zamanlar adapte olmakta oldukça zorlandım. K6; Oradaki öğretim üyeleri fazla tolerans göstermediler. K7

Değişim programına katılan öğrencilere sunulan imkânlar ele alındığında, yurt dışındaki bazı üniversitelerin Erasmus+ kapsamında gelen öğrenciler için sosyal-kültürel faaliyetler düzenlediği, Erasmus+ Koordinatörlüklerinin birçok konuda yardımcı olduğu ve destek sağladığı, öğrencilere burs ve barınma imkânlarının sağlandığı öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Bu noktada, bazı öğrencilerin doğrudan ifadeleri şu şekildedir:

Technical University of Ostrava (VSB-TUO) (Ostrava Teknik Üniversitesi) tarafından tesisler ve imkânlarla birlikte Erasmus öğrencilerine yönelik sosyal-kültürel faaliyetler düzenlendi. K2; Erasmus yaptığımız okulun sunduğu fırsatlar yaptığı etkinlikler ve düzenlediği gezilerdi. K6; Polonya'da üniversitemde birçok etkinlik oluyor ve mutlaka katılmamız isteniyordu K11; ...tıpkı Türkiye'de ki yurtlar gibi orada da yurt imkânı sunuldu ve en önemlisi verilen maddi imkân. Hibeler maddi açıdan çok faydalı oluyor. K13

Katkı, Beklenti ve Öneriler

Erasmus+ değişim programının öğrenciler üzerindeki katkıları, sosyal ve akademik olmak üzere iki boyutta incelenmiştir. Sosyal boyutta, öğrencilere birçok katkısının olduğu açıkça görülmektedir. Öncelikle öğrenciler, tek başlarına başka bir ülkede yaşama tecrübesiyle birlikte kendilerine duydukları özgüvenin arttığını belirtmişlerdir. Bu durum onların ayrıca girişimci ve dışa dönük olma özelliklerini de desteklemiştir. Yurt dışında, belli bir süre yaşanan öğrenciler, bu süreçte yeni arkadaşlıklar edinmiş, tarihi ve turistik geziler yapmış, farklı kültürleri tanıma fırsatı elde etmişlerdir. Bu durum, onların hayata ve geleceğe bakış açılarında önemli değişikliklere neden olmuş ve öğrenciler geniş bir bakış açısına sahip olduklarını, bireysel farklılıkların olduğu insanlarla bir arada yaşamının onların ufuklarını genişlettiğini belirtmişlerdir. Bu noktada, bazı öğrencilerin doğrudan ifadeleri şu şekildedir:

Döndükten sonra hayata bakışım değişti. İnsanlar arasında dinler diller milletler farklı da olsa paylaşmanın birlikte gülüp eğlenebilmenin mümkün olduğunu gördüm. Bu deneyim paha biçilemez. K1; Erasmus süresince edindiğim dostluklar ve tecrübeler, ülkeye

döndüğüm andan itibaren sosyal hayata ve beklentilerime karşı bakış açımı genişletti. K2; Dışa yönelik bir kimlik kazanma, arkadaş edime, farklı hayatları ve kültürleri tanıma fırsatı bulduk. K6; Artık tüm dünyayı tek başıma bile gezebileceğime ve bir sürü kişi ile tanışabileceğime inanıyorum. Farklı dil, insanlar ve kültürler görmek açısından da gayet iyi bir program. K7; En az on ülkede rahatlıkla arayıp yardım isteyebileceğim, yanında misafir olabileceğim ya da Türkiye’de misafir edebileceğim insanlarla tanıştım. K8; Daha pozitif bir insan olmakla birlikte, daha girişken ve özgüvenli bir karaktere bürünmemi sağladı. K10; ...en büyük katkısı dilimi geliştirdim çok fazla arkadaş edindim toplamda 11 ülke gezdim K12; En önemlisi ulaşılmaz gelen yerlerin aslında bir uçak mesafesinde olduğunu anladım. K13

Değişim programının öğrenciler üzerinde akademik boyuttaki katkıları ele alındığında, yeni bir yabancı dil öğrenen ya da yabancı dilini geliştiren öğrencilerin yabancı kaynaklara ulaşması da kolaylaşmıştır. Bunun yanında farklı bir eğitim sistemi ve ortamında bulunan öğrencilerin akademik farkındalıkları arttığından geleceğe ve kariyerine daha farklı bir bakış açısı ile bakmaya başladıkları saptanmıştır. Ayrıca kendi alanlarında farklı akademisyenlerle tanışan ve ders alan öğrenciler, alanlarındaki yenilikleri de takip etme fırsatı bulmuştur. Bu noktada, bazı öğrencilerin doğrudan ifadeleri şu şekildedir:

İtalya’da yüksek lisans eğitimi planlıyorum ve katkısı olacağını düşünüyorum. K1; İngilizcemin gelişmiş olmasından dolayı daha akıcı şekilde konuşarak ve okuyarak akademik yayınları ve bilgileri birincil kaynaktan alma ve algılama imkânına sahip oluyorum. K2; Akademik olarak dilimi oldukça ilerlettim. K4; Yüksek lisans ve doktora yapmak ve bunların yurt dışında yapılabileceği hususunda ufuk açıp motive etmiş olması... K5; Uluslararası konularda dersler aldığım için akademik anlamda bakış açımı değiştirdi. K9

Erasmus+ değişim programına katılan öğrencilere, bu programa katılmak isteyen akranlarına tavsiyeleri sorulduğunda; öğrenciler öncelikle akranlarına gidecekleri ülke ve üniversite hakkında araştırma yapmalarını ve yeterli bilgiye sahip bir şekilde yurt dışına çıkmalarını tavsiye etmektedirler. Dil konusunda zorluk çekmemeleri için akranlarına dil eğitimi alarak gitmelerini öneren öğrenciler, gittikleri ülkelerdeki vakitlerini dolu bir şekilde geçirmelerini ve her türlü sosyal aktiviteye katılmalarını tavsiye etmişlerdir. Ayrıca güzel bir tecrübe olarak görülen bu programa katılmaya tereddüt etmeden karar vermeleri konusunda onları cesaretlendirmektedir. Bu noktada, bazı öğrencilerin doğrudan ifadeleri şu şekildedir:

Üniversitenin tanıdığı bu fırsatı kaçırmamalıdır. K3; Gitmekte tereddüt etmesinler, pişman olmazlar... gitmeden önce ufak bir araştırma yapabilirler gidecekleri üniversite ve şehir ile ilgili. ... Mümkün olduğunca sosyal gezilerden yararlansınlar ve Erasmus’un tadını çıkarınsınlar K4; ...gitmeden önce konaklanacak yerle alakalı detaylı bilgiler almasını, bol bol gezmesini, yabancı arkadaşlıklar kurmasını öneririm. K6; Dil konusunda kendilerini geliştirip gitmeleri programdan daha iyi faydalanabilmelerini sağlayacak ve daha kolay iletişim kurup, derslerden yararlanmalarına katkı sağlayacaktır. K9; Gitmeden önce biraz para biriktirmesini tavsiye ederim. Gittiğinde zaten her şey beklediğinden güzel olacaktır. K14

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Avrupa Komisyonu'nun 1987'de başlattığı Erasmus değişim programı, Avrupa'daki kısa süreli öğrenci hareketliliğinin popülerleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır ve 2007 yılından itibaren bu destek programını daha da genişletilmesine ilişkin kararlar alınmaktadır (Rivza ve Teichler, 2007). Şüphesiz, Erasmus+ değişim programı, sosyal ve akademik olarak öğrencilerin gelişimlerine katkıda bulunmaktadır. Bu noktada, yetkili organlarca programa yönelik alınacak kararlar ve uygulanacak politikalar, programın etkililiğinin ve verimliliğinin artırılmasında rol oynamaktadır. Araştırmada, program ile deneyim kazanan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda, öğrencilerin program sürecindeki yaşantılarının ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Bu amaç kapsamında, programa katılan 14 öğrenciden açık uçlu görüşme formu ile veriler toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi ile kodlandırılmış ve belirlenen kodlar *bilgi edinme ve başvuru süreci; yurtdışı süreci; katkı, beklenti ve öneriler* olmak üzere üç tema altında ele alınmıştır. Bu bölümde ise araştırma sonuçları yorumlanarak programın daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesi adına önerilerde bulunulmuştur.

Araştırma Erasmus+ değişim programı kapsamında yurt dışına giden öğrencilerin Erasmus+ değişim programına ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlerini ortaya koymaktadır. Türkiye'de Erasmus+ değişim programı üzerine Hacettepe Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen nicel bir çalışmada; programa katılan öğrencilerin büyük bir bölümünün sosyal yaşam, akademik yaşam ve öğrenci destek hizmetleri konusundaki beklentilerin karşılandığı fakat önemli bir kısımda da beklentilerin bazı hizmetlerde yeterli olmadığı ifade edilmiştir (Yağcı vd., 2007). Nitel bir yaklaşımla ele alınan bu araştırma sonuçlarının ise, Erasmus+ değişim programına katılmak isteyen öğrencilere yeni bir bakış açısı sunması düşünülmektedir. Aday öğrencilerin kafasındaki soru işaretlerini gidermede yardımcı olması beklenmektedir. Bunun yanında araştırmanın üniversite yönetimleri ve Erasmus+ Koordinatörlüklerine faydalı bilgiler sunduğu göz ardı edilmemelidir. Öğrencilerin karşılaştığı sorunların minimum seviyeye indirilmesinde araştırmadaki önerilerin katkı sağlaması ön görülmektedir.

Araştırmada, üniversite öğrencilerinin çeşitli yollarla Erasmus+ değişim programından haberdar olduğu görülmektedir. Lisans öğrencilerinin Erasmus programına ilişkin farkındalıkları üzerine yapılan bir araştırma, araştırmaya katılan lisans öğrencilerinin yaklaşık %77'sinin Erasmus+ değişim programı hakkında yetersiz bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuştur (Saban vd., 2019). Erasmus+ değişim programı hakkında daha fazla bilgi sağlamak ve daha çok öğrenciye ulaşabilmek adına Erasmus Koordinatörlüklerin üniversiteye yeni başlayan öğrencilere, Erasmus+ değişim programı hakkında bir oryantasyon düzenlemesi ve öğrencileri bu programla daha erken tanıştırmayı sağlaması önerilmektedir. Bu öneri, Erasmus'a olan ilgiyi ve katılımı üst düzeye çıkarabilir. Başka bir deyişle üniversiteye yeni gelen öğrencilere değişim programları hakkında tanıtım yapılması onların farkındalığını artırabilir. Taşkaya, Unal ve Akbaşlı (2010), üniversite yönetimleri tarafından programa katılan öğrencilere tecrübelerini diğer akranlarına aktarabilecekleri ortamların sağlanmasını önermektedir. Bu öneri, programa katılmayı düşünen öğrenciler için yeni bir

motivasyon kaynağı olabilir. Bu doğrultuda, üniversite bünyesindeki Dış İlişkiler Koordinatörlüğünce seminer, konferans, panel gibi etkinlikler düzenlenebilir. Dinçer ve arkadaşları (2017) çalışmaları sonucunda, özellikle başarılı öğrenciler için program için ilgi göstermesi için önlemlerin alınması ve programın etkilerinin ortaya konulduğu ve yaşantıların paylaşıldığı tanıtım etkinliklerinin düzenlenmesini tavsiye etmektedir.

Çalışma sonucunda; merak duygusu, yurt dışı tecrübesi yaşama, sosyal ve akademik boyutta kendini geliştirme isteği, yeni bir yabancı dil öğrenme ya da yabancı dilini geliştirme arzusu, yeni arkadaşlıklar edinme, farklı kültürler tanıma, tarihi ve turistik gezi yapma gibi nedenler öğrencilerin programa katılmasında motivasyon unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Adanır ve Susam (2019) öğrencilerin programa farklı kültürler tanıma ve yabancı dil becerilerini geliştirme amacı ile katıldığını belirtmektedir. Aktan ve Sarı'nın (2010) çalışmasına dahil edilen öğrenciler, programdan kazandıkları deneyimlerin kendilerine daha fazla güven duymalarını, kültürlerarası bir bakış açısına sahip olmalarını sağladığını ve ufuklarını geliştirmenin faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Dijital hikâyeler aracılığıyla öğrencilerin Erasmus+ hikâyelerini inceleyen bir araştırma sonucunda, programın öğrencilerin yeni düzlemler keşfetme, farklı kültürleri deneyimleme, farklı insanlarla karşılaşma ve kendileriyle yüzleştikleri bir süreç olduğu ortaya konulmaktadır (Kabakçı ve Şimşek, 2015). Benzer şekilde, Ersoy (2013) Erasmus+ programına katılan öğrencilerin kültürel boyutta farkındalıklarının arttığını ve programın kültürlere karşı önyargılarını yenmede olumlu rol oynadığını belirtmektedir. Bununla birlikte, Özdem (2013) Erasmus+ programının öğrencilere farklı kültürlerle tanışma imkânı sağlaması nedeniyle kültürel alışveriş sürecine olumlu katkı sunduğunu belirtmektedir. Programın sosyal, kültürel ve akademik boyutta öne çıkan katkıları göz önüne alındığında, öğrencilerin programa katılmak için cesaretlendirilmeleri önem kazanmaktadır. Ayrıca, programa katılanların, Türkiye'nin sahip olduğu tarihi, sosyal, kültürel ve bilimsel imkânları tanıtması bağlamında Erasmus+ değişim programının önem arz ettiği vurgulanmaktadır (Paksoy, Paksoy ve Özçalıcı, 2012).

Çalışmada, Erasmus+ değişim programına katılan öğrencilerin sosyal ve kültürel boyutta zorluklar yaşadığı da görülmektedir. Bu zorlukların bir kısmı öğrencilerin kendi özelliklerinden kaynaklanırken bir kısmının ise bulunduğu çevreden cereyan ettiği görülmektedir. Yapılan bir başka çalışmada (Açıkgöz vd., 2020) Erasmus+ kapsamında yaşanan sorunların; ekonomik, iletişim, kültürel, önyargı, ulaşım ve beslenme boyutlarında yaşandığı ortaya konulmuştur. Programa katılmayı düşünen öğrencilerin bu konularda ön bilgi sahibi olması, programın amacına ulaşmasında önem taşımaktadır.

Genel olarak bakıldığında Erasmus+ değişim programına katılan öğrencilerin bu tecrübeden memnuniyetle ayrıldığı görülmektedir. Bunun yanında öğrencilerin karşılaştığı bazı olumsuzluklar da bulunmaktadır. Bu olumsuzlukların bazıları başvuru sürecinde bazıları ise yurt dışında bulunduğu süre içinde gerçekleşmektedir. Bu olumsuzlukların önüne geçmek adına her iki ülkedeki Erasmus Koordinatörlükleri öğrencilerle geniş çaplı toplantılar yapmalı ve öğrencileri gidecekleri ülke ve üniversite

hakkında yeterince bilgilendirmelidir. Ayrıca öğrencinin yurt içindeki üniversitesi, yurt dışında bulunan öğrenciler ile sürekli temas halinde olmalıdır.

Araştırma sonuçları, Erasmus+ değişim programının öğrencilerin hayatında önemli bir yer tuttuğunu ve onların sosyal ve akademik yaşantılarında olumlu etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Kültürel açıdan yeni tecrübeler edinmenin yanında akademik farkındalıklarının gelişmesi öğrencileri memnun etmiştir. Bu sonucun, programa katılmada kararsız kalan öğrenciler için yeni bir düşünce dünyası oluşturması beklenmektedir.

Araştırma, yedi farklı ülkede Erasmus+ deneyimi bulunan 14 katılımcının görüşlerini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan araştırmada Erasmus+ programına ilişkin genel görüşler elde edilmesi araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Gelecek araştırmalar için amaçlı örneklemelerin belirli ülkelerden katılımcıları içermesi önerilmektedir. Böylelikle, farklı ülkelerde deneyimi olan öğrencilerin görüşleri karşılaştırılabilir ya da bir ülkedeki Erasmus+ yaşantısına ilişkin daha detaylı bilgiler elde edilebilir.

Kaynaklar

- Açıkgöz, E., Çatikoğlu, E., Hephep, G. ve Karaca, Ö. (2020). Erasmus programına katılan öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri: Karabük üniversitesi örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10(1), 161-181.
- Adanır, Y. ve Susam, E. (2019). Yükseköğretim öğrencilerinin erasmus+ programı hakkındaki görüşleri (Muş Alparslan üniversitesi örneği). *Journal of History School*, 43, 1584-1612.
- Adıgüzel, İ. B. (2013). *Erasmus programına katılan gençlerin Türkiye'deki ve gittikleri ülkelerdeki gençlere ve gençlik hizmetlerine ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktan, E. ve Sarı, B. (2010). An inquiry on application process of EU Erasmus Programme & students' views regarding Erasmus programme of student exchange. *European Perspectives on Internationalization*, (Exedra Special Issue), 239-268.
- Boyacı, A. (2011). Erasmus değişim programı öğrencilerinin geldikleri ve Türkiye'de öğrenim gördükleri üniversitedeki sınıf yönetimine ilişkin karşılaştırmalı görüşleri (Anadolu Üniversitesi Örneği). *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 270-282.
- Büyükköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çepni O., Aydın F. ve Kılınc A. Ç., (2018). Erasmus programına katılan öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri: Fenomenolojik bir araştırma. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 8(3), 436-450. <https://doi.org/10.5961/jhes.2018.285>
- Demir, A. ve Demir, S. (2009). Erasmus programının kültürlerarası diyalog ve etkileşim açısından değerlendirilmesi (öğretmen adaylarıyla nitel bir çalışma). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 95-105.
- Diñçer, Ç., Aslan, B. ve Bayraktar, A. (2017). Ankara Üniversitesi Erasmus koordinatörlerinin Erasmus programına ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 50(2), 201-225.
- Duman, S. N. (2020). Erasmus programına katılan öğretmen adaylarının deneyimleri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 239-256.
- Ersoy, A. (2013). Turkish teacher candidates' challenges regarding cross-cultural experiences: Case of erasmus exchange program. *Education and Science*, 38(168), 154-166.
- Ersoy, A. (2017). Fenomenoloji. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.) *Eğitimde nitel araştırma desenleri* (2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2009). *How to design and evaluate research in education* (7th ed.). New York: McGraw-Hill.
- González, C. R., Mesanza, R. B., & Mariel, P. (2011). The determinants of international student mobility flows: an empirical study on the Erasmus programme. *Higher Education*, 62(4), 413-430.
- Jacobone, V. & Moro, G. (2015) Evaluating the impact of the Erasmus programme: skills and European identity. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 40(2), 309-328, DOI: 10.1080/02602938.2014.909005
- Kabakçı, G. Z. ve Şimşek, B. (2015). Kültürler arasında göçmen haller "Erasmus maceram" digital hikayeler. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 153-185.
- Kasalak, G. (2013). Öğretim elemanlarının Erasmus personel ders verme hareketliliğine ilişkin görüşleri: Akdeniz Üniversitesi örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(2), 133-141.
- Kayalar, F. (2015). *Views of teaching staff joining international educational programmes upon globalization and internationalization*. International Academic Conference on Teaching, Learning and E-learning in Vienna 2015 (IAC-TLEI 2015 in Vienna) (s. 177-186). Czech Institute of Academic Education, Viyana, Austria.
- Kış, A. ve Konan, N. (2012). İnönü Üniversitesi öğretim elemanlarının AB eğitim programlarından Erasmus'a ilişkin bilgi ve görüşleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 11(1), 41-60.
- Marcotte, C., J. Desroches, & I. Poupart. 2007. Preparing internationally minded business graduates: the role of international mobility programs. *International Journal of Intercultural Relations* 31: 655-668.

- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.) Nobel Yayın Dağıtım.
- Miles, M., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. London: SAGE.
- Mitchell, K. (2012). Student mobility and European identity: Erasmus study as a civic experience?. *Journal of Contemporary European Research*, 8 (4), pp. 490-518
- Ortaş, İ. (2008). Türkiye için ulusal bir Erasmus programı gerekli mi? *Değerlendirme, Tartışma ve Cevap Yazıları*, 249-254.
- Önder, R. K. ve Balcı, A. (2010). Erasmus öğrenci öğrenim hareketliliği programının 2007 yılında programdan yararlanan Türk öğrenciler üzerindeki etkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 9(2), 93-116.
- Özdem, G. (2013). Yükseköğretim kurumlarında erasmus programının değerlendirilmesi (Giresun Üniversitesi örneği). *Education Administration: Theory and Practice*, 1(19), 61-98.
- Özkan, A. ve Mutdoğan, S. (2018). Erasmus Programı'nın tasarım öğrencilerinin yaşam ve eğitimlerine katkısı. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication TOJDAC*, 8(2), 153-165
- Paksoy, H. M., Paksoy, S. ve Özçalıcı, M. (2012). Türkiye'de yüksek öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal sorunları: GAP bölgesi üniversiteleri örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 85-94.
- Rivza, B. & Teichler, U. (2007). The changing role of student mobility. *Higher Education Policy*, 20(4), 457-475.
- Saban, A., Çenberci, S. ve Çenberci, E. (2019). Lisans öğrencilerinin Erasmus öğrenci öğrenim hareketliliği programı'na ilişkin farkındalıkları ve tutumları. *Electronic Journal of Social Sciences*, 18(69), 438-453 . DOI: 10.17755/esosder.362659
- Sağlam, M., Özudoğru, F. ve Çıray, F. (2011). Avrupa Birliği eğitim politikaları ve Türk Eğitim Sistemi'ne etkileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 87-109.
- Sarıtaş, E. (2011). *Avrupa Birliği Erasmus programına katılan Türk ve yabancı öğrencilerin programla ilgili görüşlerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Sigalas, E. (2009). *Does ERASMUS Student Mobility promote a European Identity?* (No. p0036). University of Hamburg, Faculty for Economics and Social Sciences, Department of Social Sciences, Institute of Political Science.
- Taşkaya, S. M., Ünal, E. ve Akbaşlı, S. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının Avrupa Birliği'ne ilişkin tutumları. *Education Sciences*, 5(4), 1846-1860
- Teichler, U. (1996). Student mobility in the framework of ERASMUS: Findings of an evaluation study. *European Journal of Education*, 31(2), 153-179.
- Usta, M. E., Demirtaş, Z. ve Demir, M. Ş. (2013). Yurtdışına gitmiş eğitimcilerin küreselleşmeye ilişkin görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10(1), 227-247.
- Ünal, M. (2016). Öğretim elemanı ve öğrencilerin AB Erasmus+ programını algılama durumlarının incelenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 581-598.
- Vossensteyn, H., Beerkens, M., Cremonini, L., Besançon, B., Focken, N., Leurs, B., & de Wit, H. (2010). *Improving the participation in the ERASMUS programme Study requested by the European Parliament's Committee on Culture and Education* (Vol. 20). IP/B/CULT/IC/2009-053, PE 438.603.
- Yağcı, E., Çetin, S. ve Turhan, B. (2013). Erasmus programı ile Türkiye'ye gelen öğrencilerin karşılaştıkları akademik güçlükler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(44), 341-350.
- Yağcı, E., Ekinci, C. E., Burgaz, B., Kelecioğlu, H. ve Ergene, T. (2007). Yurtdışına Giden Hacettepe Üniversitesi Erasmus Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 229-239.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- YÖK, 2017. *Bologna süreci nedir?* <http://www.yok.gov.tr/web/uluslararası-iliskiler/bologna-sureci-nedir>
Erişim Tarihi: 25.10.2017

Yazarlar

Mehmet Küçükçene
Eğitim Yönetimi, Yükseköğretim.

Sait Akbaşlı
Eğitim Yönetimi, Liderlik, ğretmen Yetiştirme,
Yükseköğretim.

İletişim

Arş. Gör. Mehmet KüçükçENE, Kırıkkale
niversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri
Bölümü 71450 Yahşihan/KIRIKKALE

E-mail: mehmetkcene@hotmail.com

Prof. Dr. Sait Akbaşlı, Hacettepe Üniversitesi,
Beytepe Kampüsü, Eğitim Bilimleri Bölümü
06800 ankaya/ANKARA
E-mail: sakbasli@gmail.com